

СЕКЦІЯ 1. МЕТОДОЛОГІЯ ТА ІСТОРІЯ ПЕДАГОГІКИ

УДК 378.014.5

СОЦІОКУЛЬТУРНІ ДЕТЕРМІНАНТИ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Гнатів З.Я., к. філос. н., доцент,
доцент кафедри методики музичного виховання і диригування
Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

У статті виявлено та обґрунтовано соціокультурні детермінанти розвитку сучасної вищої освіти; встановлено, що процес інтернаціоналізації є основним чинником її розвитку на початку ХХІ ст., а економічним, політичним і культурним ефектом від його дії є налагодження співробітництва, підтримання дружніх відносин з іноземними державами та збільшення престижу України на міжнародній арені; розглянуто перспективу утвердження нової моделі естетичного виховання.

Ключові слова: *глобалізація, інтернаціоналізація, університет, гуманістична освітня парадигма, естетичне виховання.*

В статье выявлены и обоснованы социокультурные детерминанты развития современного высшего образования; установлено, что процесс интернационализации является основным фактором ее развития в начале ХХІ в., а экономическим, политическим и культурным эффектом от его действия является налаживание сотрудничества, поддержание дружественных отношений с иностранными государствами и увеличение престижа Украины на международной арене; рассмотрено перспективу утверждения новой модели эстетического воспитания.

Ключевые слова: *глобализация, интернационализация, университет, гуманистическая образовательная парадигма, эстетическое воспитание.*

Hnativ Z.Ya. SOCIO-CULTURAL DETERMINANTS OF DEVELOPMENT OF MODERN HIGHER EDUCATION

Socio-cultural determinants of development of modern higher education are revealed and grounded in the article. It was established that the process of internationalization is the main factor of its development at the beginning of the XXI century, and the economic, political and cultural effect of its action is the establishment of cooperation, maintaining friendly relations with foreign states and increasing the prestige of Ukraine in the international area; the prospect of establishing a new model of aesthetic education is considered.

Key words: *globalization, internationalization, university, humanistic educational paradigm, aesthetic education.*

Постановка проблеми. Розвиток сучасної вищої освіти як європейської (світової), так і української (національної) відбувається під впливом низки чинників, які у сфері освіти виконують функції соціокультурних детермінант глобалізаційних процесів («детермінанта» від лат. *determinans, determinantis* – те, що обмежує, визначає як причину, передумову, фактор чи елемент, чинник, що зумовлює виникнення явища, призводить до певного результату).

Процес трансформації вищої освіти України в кінці ХХ – на початку ХХІ ст. зумовлений комплексом передумов і чинників міжнародного та внутрішньодержавного розвитку, зокрема в етапах становлення стратегії європейської інтеграції та її здійснення. Детермінантами цього процесу є руйнування ідеологічних освітніх структур «соціалістичного табору» на початку 1990-х рр.; новий етап європейської освітньої політики, що розпочався в рамках Болонського процесу (1999 р.), міжнарод-

ної програми «Освіта та професійна підготовка 2010» (2000 р., засідання Єврокомісії в Лісабоні), створення Асоціації європейських університетів (2001), проголошення в 1991 р. самостійної держави Україна, приєднання України до Болонського процесу у 2005 р. (наказ Міністра освіти та науки № 612 від 13 липня 2007 р.); розроблення національної стратегії розвитку вищої освіти, водночас прийняття низки законодавчих актів щодо європейської інтеграції: у 2010 р. – Закону України «Про загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу», у 2014 р. – Закону України «Про вищу освіту», у 2017 р. – Закону України «Про освіту» тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз наукових джерел свідчить, що проблема розвитку вищої освіти в сучасних цивілізаційних умовах є предметом вивчення для низки українських і зарубіжних учених, зокрема: В. Андрущенко визначає

пріоритети національної традиції освіти та виховання в проекції європейського педагогічного досвіду в глобалізаційних процесах сьогодення; І. Зязюн розглядає педагогічну майстерність як стратегічну доміную підготовки вчителя до підвищення якості учіння; І. Коновальчук вказує на соціокультурні детермінанти інноваційних освітніх процесів; Л. Рижак здійснює аксіологічний вимір євроінтеграції вищої освіти України; О. Чабала виокремлює інтернаціоналізацію та глобалізацію як ключові чинники міжнародного співробітництва у сфері вищої освіти та інше. Однак проблема детермінації розвитку сучасної вищої освіти внутрішньодержавними та загальноєвропейськими політичними, економічними, культурними факторами є недостатньо вивченою, що й зумовило вибір теми статті.

Постановка завдання. Метою статті є виявлення та обґрунтування соціокультурних детермінант розвитку сучасної вищої освіти. У межах поставленої мети необхідно розв'язати такі завдання: виявити та встановити взаємодію внутрішньодержавних і зовнішніх інтеграційних чинників та їхній вплив на інноваційні процеси в сучасному розвитку вищої освіти; визначити при цьому роль університету як «школи універсальної освіти»; обґрунтувати значення компонента естетичного виховання в освітній гуманістичній парадигмі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Основними тенденціями інтеграційної стратегії у формуванні Європейського освітньо-наукового простору є зміцнення європейської та глобальної співдружності, міжкультурне порозуміння, критичне мислення, політична та релігійна толерантність, гендерна рівність, культурно-естетичні цінності особистісного та суспільного життя, які визначені тріадою істини, добра та краси.

Взаємодія внутрішньодержавних і зовнішніх чинників відображена в новаціях ЗУ «Про вищу освіту», які визначають стратегію розвитку сучасної вищої освіти України: створення незалежного органу – Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти; надання вишам академічної, фінансової та господарської автономії, що дасть змогу впроваджувати власні освітні та наукові програми, відкривати власні рахунки, отримувати кредити, розпоряджатися майном і землею, засновувати наукові парки та підприємства, що займаються наукою чи інноваціями; зміцнення студентського самоврядування; прозорість діяльності закладу вищої освіти – публікації на власному сайті документів про свої фінанси, майно, зокрема кошториси, звіти про їх виконан-

ня, розподіл зарплат тощо; обрання ректорів, деканів, завідувачів кафедр на посади на 5 років і не більше ніж двічі; скасування ступеня «спеціаліст», упровадження 5 освітньо-кваліфікаційних рівнів: молодшого бакалавра, бакалавра, магістра, доктора філософії, доктора наук; відмова від рівнів акредитації, впровадження 4 типів закладів вищої освіти: університети (універсальні навчальні заклади), інститути та академії (галузеві навчальні заклади) та коледжі (де готують спеціалістів до рівня молодшого бакалавра чи бакалавра); запобігання плагіату: наукові роботи та відгуки опонентів перед захистом будуть розміщуватися на сайтах вишів; зменшення навантаження на викладачів (з 900 до 600 годин на ставку) та студентів (30 годин замість 36 на кредит); створення умов для академічної мобільності – запровадження кредитно-модульної системи вимірювання навчального навантаження; здійснення вступної кампанії тільки через зовнішнє оцінювання; утвердження конкурентної системи держзамовлення, впровадження механізму електронного вступу до вишів й автоматичного розміщення держзамовлення; призначення стипендії на рівні прожиткового мінімуму; гарантоване цільове фінансування наукових розробок в університетах, які отримують статус національного або дослідницького; утвердження державної мови як мови викладання, а для підвищення міжнародної академічної мобільності виш має право частину дисциплін викладати англійською чи іншими іноземними мовами, але при цьому забезпечити здобувачам відповідної дисципліни знання й українською [2].

Співвідношення необхідних інновацій і традиційної складової в освіті є, на думку В. Андрущенко, одним із важливих факторів розвитку сучасної вищої освіти [1, с. 7]. Зміни, які пов'язані з утвердженням ідей інтернаціоналізації, є інноваційними для українського освітнього простору, а стратегія реформ для їх реалізації є ефективною рушійною силою розвитку сучасного суспільства.

Потреба в змінах та інноваціях у системі національної освіти виникла, як зазначає О. Чабала, під впливом таких явищ, як глобалізація, віртуалізація, масовізація, інтернаціоналізація (транснаціоналізація) освіти. До того ж ключовими серед них учений вважає інтернаціоналізацію та глобалізацію. Узагальнюючи зарубіжні розробки проблеми інтернаціоналізації та глобалізації освіти в їхньому взаємозв'язку (Мігель Касас Арменголь, І. Кокарева, Д. Мещеряков, Дж. Садлак, Венді У.Ч. Чан та низка інших учених), О. Чабала доходить висновку,

що глобалізацію як фундаментальну зміну світового порядку можна вважати одним із найбільших викликів, з якими вперше за увесь час існування зіштовхнулися освітні заклади та система освіти загалом, коли на передньому плані постає потреба створювати та використовувати знання, новітні технології та людські ресурси. Глобалізаційні процеси в освітній сфері О. Чабала розглядає в поєднанні економічних, політичних і культурних аспектів. Економічні аспекти глобалізації виявляються в підвищенні значення рівня освіченості та конкурентності, актуальності концепції безперервної освіти з огляду на те, що економічні інституції відчують потребу в працівниках, спроможних навчатися упродовж усього життя (з періодичним підвищенням кваліфікації), повертаючись час від часу в освітню систему, таким способом збільшуючи власну конкурентоспроможність на ринку праці. Політичні аспекти накладають свій відбиток на державну політику в освітній сфері, на інтеграційні процеси, посилення впливу транснаціональних організацій і транснаціональних зв'язків, а також створення наднаціональних міждержавних, міжурядових і неурядових організацій. Культурні аспекти мають значно більший вплив на освітню політику, діяльність та установи й виявляються в полікультурності, мультикультурності та плюралізмі, передбачають можливість співіснування в межах одного суспільства різних соціальних груп, а попри існуючі культурні розходження, протидіють ворожнечі та конфліктам на етнічному та міжрасовому ґрунті, сприяють збереженню самобутності національних культур, використовуючи категорію загальнопланетарної (всесвітньої) культури [7, с. 112–126].

Осередком культури, здобуття якісної освіти завжди був університет. У класичному розумінні університет є «школою універсальної освіти» (*studium generale*), яку, як обґрунтував у нарисі Атенської школи релігійний мислитель Джон Г. Ньюмен, утворили вчителі та спудеї з цілого світу та яка завдяки міжособистісному спілкуванню була і є місцем комунікації, циркуляції думки у масштабах країни, а то й світу [5, с. 38]. Тобто первісна ідея університету відповідає природній пізнавально-розвивальній потребі людини, постає інтернаціональним місцем міжособистісної взаємодії в системах «вчитель – учень», «учень – учень», де з усіх куточків світу збираються ті, хто зацікавлений в найрізноманітніших ділянках знань.

Тенденції інтернаціоналізації університетської освіти прослідковуються в усі епохи розвитку педагогіки та освіти. Пе-

ріод Середньовіччя та Відродження пов'язаний із зростанням мобільності слухачів і викладачів, функціонуванням латинської мови у сферах теології, науки та освіти, що забезпечувало вільний доступ до навчання без мовного бар'єру. В епоху Нового та Новітнього часів розширенню освітніх зв'язків, процесам інтернаціоналізації, зокрема зростанню міжнародної мобільності студентів і викладачів, конкуренції, навчанню упродовж життя та саморозвитку особистості, розширенню ринку праці для людини поза межами території проживання сприяли відкриття та винаходи, освітня політика держав-метрополій у колоніях, розвиток національних систем освіти в постколоніальний період, у період миру після світових воєн, зміни на політичній карті світу, пошук шляхів і засобів уникнути, запобігти руйнації тощо.

Глобалізаційні процеси розвитку сучасної вищої освіти в Україні та світі визначили необхідність утвердження нової парадигми, яка ставить ключовою засадою задоволення потреби людини в самореалізації у нових цивілізаційних умовах глобалізованого світу; розуміння освітніх завдань як вирішального фактора досягнення конкурентоспроможності країн у світовому просторі та забезпечення сталого економічного й соціального розвитку. До того ж варто пам'ятати, що, як стверджує Л. Рижак, без перспективи самореалізації для особи немає мотивації у здобуванні якісної освіти [6, с. 31].

Одним з основних завдань освіти XXI ст. визначено, на думку В. Андрущенка, виховання в молодих людей навичок і здібностей прилаштування до світу, що швидко змінюється [1, с. 7], що і є важливою умовою самореалізації. Освіта кожної епохи відображає її культурно-історичні особливості, а тому є явищем динамічним, адаптивним щодо потреб людини та суспільства. Власне, тому найактуальнішою проблемою сучасної педагогіки є пошук моделі, адекватної сучасному типові культури й, відповідно, новому етапові розвитку цивілізації, адже, як зазначає І. Коновальчук, чинна система освіти загалом вибудована на культурних домінантах минулого – раціональному погляді на світ, інтелектуалізмі, утилітарності. Нові соціокультурні обставини висувають вже нові вимоги, прописуючи здійснення виховання та освіти в просторі культури гуманітарними методами й засобами, визначаючи такі перспективні вектори розвитку, як інтеграція та діалог, особистісно орієнтований і ціннісно-смысловий підходи, повернення до духовних основ буття й культуротворчої діяльності та інші гуманіс-

тичні принципи [4, с. 480–481]. Освітні перетворення в Україні та світі детермінують потребу підвищення рівня привабливості й престижності педагогічної професії, досягнення рівноваги у складі вчительського корпусу за ґендерною та віковою ознаками; збільшення її фінансового забезпечення, якісної підготовки кваліфікованих викладачів і вчителів, які здатні реалізувати завдання особистісно-орієнтованої, індивідуалізованої, інклюзивної освіти тощо.

Гуманізація процесу освіти актуалізує, зокрема, цілі та завдання естетичного виховання на всіх рівнях освіти – виховання чуттєвості як небайдужого ставлення людини до світу та себе в ньому. Такий підхід вимагає відмови від класичної моделі художньо-мистецького естетичного виховання, водночас трансформує філософсько-наукові ідеї естетики в життєво-практичні, що утверджує естетизм як осягнення світу та ставлення до нього, відповідний спосіб світовідчуття, визначає норми моральної, психічної та соціальної поведінки в повсякденні, професійній діяльності тощо.

В умовах сучасних глобалізаційних викликів у сфері освіти І. Зязюн дає модель ідеального вчителя, уявлення про якого мають чималу кількість якісних показників, зокрема: 1) «ученість», зазвичай – вітчизняна, за національністю її носія та глобалізаційна – за інтернаціональністю поставлених перед учителем освітньо-виховних завдань; 2) доступність методів педагога для учнів, тобто «методичність» знань як здібність ці знання ефективно викладати та сприймати; 3) розуміння природи дитини, бачення в ній задатків майбутніх здібностей як придатність для певного виду майбутньої діяльності; 4) моральність педагога як зразок поведінки для вихованців, хоча загалом роль, що відводилася й відводиться йому, є незначною – він лише передавач знань шляхом використання правильної методи; 5) естетичність як необхідне постійне вміння учителя вносити у процес педагогічної дії позитивні почуття прекрасного й піднесеного, рідше – комічного, наповнюючи дію потребою-спонуюкою кожного учня до набування статусу суб'єкта педагогічної дії [3, с. 154].

Особливою цінністю в освітній гуманістичній парадигмі є компонент естетичного виховання як формування чуттєвості, естетизму людини, її здатність до творчості, співпереживання, співчуття в опозиції до раціоналізму, голого розрахунку, відчуження, нетерпимості.

В умовах технократичного сьогодення, загроз у розвитку цивілізації проти природи, людини та людяності надзвичайно важливим постає естетичне виховання, яке в діяльності закладу вищої освіти спрямоване на формування здатності сприймати та перетворювати дійсність за законами краси в усіх сферах діяльності. Умови інтернаціоналізації вищої освіти з кінця ХХ – на початку ХХІ ст. відкривають можливості в єдності теорії та практики пізнати, проаналізувати інший, відмінний від української традиції досвід естетичного виховання (у більшій орієнтації на сферу права, дії, творчості, ініціативи), що визначає появу нових напрямів – еко- та соціально-естетика, інтегрувати кращі здобутки в український освітній простір і водночас поділитися своїми.

Висновки з проведеного дослідження. Вища освіта об'єктивно є ключовим елементом сталого розвитку суспільства як на національному, так і на європейському рівнях. Однією з важливих проблем сучасного українського суспільства є реформування сфери національної вищої освіти, зокрема педагогічної, та її інтеграція в загальноєвропейський освітній простір.

Процеси інтернаціоналізації є основним чинником розвитку вищої освіти у ХХІ ст., а економічним, політичним і культурним ефектом від їх використання є налагодження співробітництва, підтримання дружніх відносин з іноземними державами та збільшення престижу України на міжнародній арені.

Переваги інтернаціоналізації освіти виявляються в доступності вищої освіти, універсалізації знань, використанні міжнародних стандартів якості освіти та підвищенні інноваційності вищої освіти, розширенні та зміцненні міжнародного співробітництва, активізації академічної та студентської мобільності.

Мета та завдання естетичного виховання в умовах інтернаціоналізації вищої освіти відповідають сучасній гуманістичній, антисцієнтистській парадигмі навчання й виховання, а тому сприяють збереженню національної специфіки, традиції, рівноправних міжсуб'єктних стосунків, їх гармонізації на особистісному та суспільному рівнях, покращенню екологічної, політичної ситуації тощо.

Перспективою подальших досліджень визначаємо проблему становлення інтернаціоналізації вищої освіти в історії української та зарубіжної педагогіки.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Андрущенко В. Європейський педагогічний досвід та національні традиції: гармонізація пріоритетів. Вища освіта України. 2014. № 3. С. 5–11.

2. Закон України «Про вищу освіту» від 1 липня 2014 р. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.

3. Зязюн І. Педагогічна майстерність – стратегічна домінанта підготовки вчителя до підвищення якості учіння. Біла книга національної освіти України / За ред. В.Г. Кременя. К.: Б.В., 2009. 185 с. С. 153–155.

4. Коновальчук І. Соціокультурні детермінанти інноваційних освітніх процесів. XX століття – етнонаціональний вимір та проблеми Голокосту: зб. наук. пр. за мат-ми Міжнар. наук.-прак. конф. (м. Житомир, 22–23 жовтня 2010 р.). Дніпропетровськ: Вид-во Центр «Ткума», 2011. 500 с. С. 473–481.

5. Ньюмен Д. Ідея Університету. Ідея Університету: антологія / Упоряд.: М. Зубрицька, Н. Бабалик, З. Рибчинська; відп. ред. М. Зубрицька. Львів: Літопис, 2002. 304 с. С. 37–64.

6. Рижак Л. Євроінтеграція вищої освіти України: аксіологічний вимір. Вісник Львів. ун-ту ім. І. Франка. Філософські науки. 2008. Вип. 11. С. 27–37.

7. Чабала О. Інтернаціоналізація та глобалізація як ключові чинники міжнародного співробітництва в сфері вищої освіти. Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти: зб. наук. пр. / ред. Л.Л. Товажнянський, О.Г. Романовський. Харків: НТУ «ХПІ», 2015. Вип. 43 (47): матер. Міжнар. наук.-прак. конф.: «Ідеї академіка Івана Зязюна у працях його учнів і соратників» (14–15 травня 2015 р.). С. 112–126.

УДК 378:[658,612:001]

ЗМІСТ ПОНЯТТЯ «ІНОЗЕМНА МОВА ДИСЦИПЛІНИ»

Золотовська В.С., аспірант
кафедри педагогіки, менеджменту освіти й інноваційної діяльності
КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти»
Херсонської обласної ради

У статті розглянута проблема навчання іноземної мови, визначено поняття іноземної мови як дисципліни, основні переваги вивчення другої мови, з'ясовано основні вимоги до навчального предмета, досліджено ключові результати навчання (уміння та навички) вивчення іноземної мови як дисципліни. Обґрунтовано основні навчальні підходи та методи, які є результативними для використання викладачем на заняттях для успішного опанування студентами іноземної мови.

Ключові слова: іноземна мова, дисципліна, білінгвізм, лінгвістична компетенція, комунікативна спрямованість.

В статье рассмотрена проблема обучения иностранному языку, определено понятие иностранного языка как дисциплины, основные преимущества изучения второго языка, выяснены основные требования к учебному предмету, исследованы ключевые результаты обучения (умения и навыки) изучения иностранного языка как дисциплины. Обоснованы основные учебные подходы и методы, которые являются результативными для использования преподавателем на занятиях для успешного освоения студентами иностранного языка.

Ключевые слова: иностранный язык, дисциплина, билингвизм, лингвистическая компетенция, коммуникативная направленность.

Zolotovska V.S. THE CONTENT OF THE CONCEPT OF "FOREIGN LANGUAGE DISCIPLINE"

The article deals with the problem of teaching a foreign language, defines the notion of a foreign language as a discipline, the main advantages of studying the second language, clarifies the basic requirements for the subject, and examines the key learning outcomes (skills and abilities) of learning a foreign language as a discipline. The basic educational approaches and methods which are effective for use by the teacher at classes for successful reception of students of a foreign language are substantiated.

Key words: foreign language, discipline, bilingualism, linguistic competence, communicative orientation.

Постановка проблеми. Однією із ключових компетентностей сучасної людини є володіння іноземною мовою. Вивчення іноземних мов, досконале володіння ними у час високих технологій стало важливою складовою частиною успіху сучасної лю-

дини та необхідним чинником самостійного і різнопланового розвитку, що дозволяє досягнути історію духовного життя народів, тому що саме мова виступає органічним поєднанням думок та почуттів. Українцям необхідним є вивчення іноземної мови як дис-